

Kringum problemid »Danskt« í Føroyum

Eg sá nú ein dagin, at »Dimmalætting« ikki longur er einasta blaðið, ið bert greinir á donskum. Herfyri var long grein í Sosialinum eftir Hans Christensen á telefonverkinum, og uttan at taka dagar ímillum partarnar í hesum máli ella støðu til innihaldið í greinini, loyvi eg mær at spyrja um tað er vanlig regla í føroyskum fjølmiðlum, at greinir eftir útlendingar verða birtar á útlenskum máli. Og um hetta er galdandi fyri aðrar norðurlandstjóðir enn danir, og eisini fyri t.d. bretar, tí í okkara tíð mugu vit rokna við, at ein og hvør við vanligu kravdri skúlagongd skilir enskt.

Føroyingar finnast harðliga at sjónvarpinum, tí donsku sendingar tess verða ikki nógv ofta settar og tekstadar. Sjónvarpið umber seg við, at tað er ein tekniskur spurningur og kostar pengar. Fyri dagblaðini, harafturimóti, er tað ikki nakar tekniskur spurningur, tí roknað má við, at blaðfólk duga at umseta úr teimum fyri okkum vanligu uttanlandamálunum, og setimaskinurnar eru eins væl programmeraðar fyri føroyskt sum danskt. Vanliga keypi eg eitt nú donsk dagblað, og ikki veit eg um at tilfar

verður birt á øðrum málum — heldur ikki teim norðurlensku — hóast tað er eftir útlendingar. Sjálvst svenska sjónvarpskráin verður í donskum dagblaðum umsett til danskt.

Eg vari meg tó við at siga, at talan er um leivd eftir fatanini av donskum sum náttúrligt »harra-fólkalma« í Føroyum, frá tá tað var av undirbrotligum litilættni, at føroyingurin bronglaði gotudanskt við sín harra. Seinni varð tað til vanligt kurteisi, at tosaði dani og føroyingur saman, tosaði føroyingurin danskt — erpin yvir at visa at hann dugdi eitt mál meiri enn danin, og kundist sostatt geva eftir. Hetta er fyrimunurin hjá smátjóðum, fólkid er tvingað til at læra seg mál og mentan hjá øðrum tjóðum, tess vegna eru smátjóðirnar oftast meiri »kosmopolitiskar« — heimsborgarar — enn tær stóru. Spyrst tú um veg í Paris ella London, hittir tú sjáldan nakran ið skilir annað enn franskt ella enskt, men ø Havn, Nuuk ella Reykjavík kanst tú nær um uttan undantak nýta norðurlandamál ella enskt, umframt heimaamálini. Og sagt verður eisini, at fáur b ræti avdúkar ein hollending, sum tosar enskt.

Einaferð spurdi ein tænarí í suðurfranska stórbýnum Nice meg hvaðani eg var. Eg segði frá Føroyum, og at tað lá millum Ísland og Skotland. Til mína stóru undran visti hann heldur ikki hvat hetta var fyri lond. Eg gavst upp og nevndi Danmark, men heldur ikki hetta hjálpti. Tá eg so nevndi Skandinavia, raknaði okkurt við, og hann royndi at mynda fyri sær: Frankariki her, og norðanfyrir er jú Týskland, og so, ja, er tað ikki ísur, hava tí ísbjarnir, kavahús og hundasletur?

Númen, eg eri vörðin varur við, at føroyingurin yvirhvar hevur komið sær undan tí undirbrotliga, at meta danskt sum »fint« harramál. Tá eg var litil, arbeiddi nógvir danir við avgreiðslu í handlum og almennum skrivstovum. Hóast nógvir høvdu verið her á landi í mansaldur, tosaðu teir bert danskt, og lótu sum teir ikki skiltu føroyskt. Tá noyðust føroyingarnir at tosa gotudanskt, um teir vildu verða avgreiddir. Nú haldi eg, at flestallir føroyingar visa meira stoltleika, og svara donum aftur á føroyskum, um teir vita at hesir skilja føroyskt, men vilja ikki tosa tað — um tað so er av fákunnun, vánaligum »máloyra«, av »harrafólka mentaliteti«

ella bara tí at teir skammast. Til hesar siðstnevndu vil eg bara siga tvey síssandi orð, at so átti fjöldin av donum at skammast meira við at opna munnin á enskum, sum teir so iðnir gera, og fyri ikki at tala um teir. danir, sum uttan at skammast loyva sær at syngja á enskum. (PS. Hvi hava føroyskir sangarar eisini tikið henda sið upp: at syngja á gotuenskum, og uttan at vísja sær at ein bretsks trolaramanning ikki er millum áhoyrararnar!).

Númen — fyri at koma aftur til »Sosialin« og greinina hjá Hansi um Telefonverkið. Sjálvandi ynskjia útlendingar at skriva greinir á sínum móðurmáli, og tað er sjálvsagt, at teir hugsa greiðari og bera hugsan sína betri fram tá teir skriva á tí máli teir hugsa við. Men so áttu dagblaðini at havt greiðar reglur í sínum málpolitikk:

1) annaðhvørt loyva øllum útlendingum, sum ynskjia tað, skriva á útlenskum máli. Hetta er serliga galdandi fyri norðurlensku málini, sum flestallir føroyingar skilja, ella:

2) umseta allar útlenskar greinir, har greinskrivarin ikki viðmerkir at hann vil hava sína grein á útlenskum máli í blaðnum.

Nú eri eg farin í holt við at skriva um útlendingar í føroyskum umhvørvi, fari eg at spyrja ein spurning, sum onkur kenur vónandi kann svara mær:

Mær vitandi eru norðurlensku tjóðirnar samdar um javnrætt á einum samnorðnum arbeidsmarknaði. Tvs. at ein dani kann fara til Sverikis, ein sví til Noregs, ein norðmaður til Danmarkar, osv. og hava somu rættindi at søkja arbeiði, at fáa arbeiðsloysisstyrk, sum in »innføddur«.

Eg havi tó frætt, at danir hava framhjárættindi yvir øðrum norðnum tjóðum tá tað snýr seg um at søkja starv á almennum stovni í Føroyum. Er hetta rætt — og hvi?

Og annað: Eitt nú føroyskir akademikarar — teir gerast limir í danska AC (Akademikernes Centralorganisation) og fáa mogleika fyri arbeiðsloysisstuðul haðani, men bert so leingi teir eru búsettir í Danmark — og her verða Føroyar ikki roknaðar sum danskt øki (eins og hjá flogfeløgnum: biður tú um avslátt fyri uttanríkisflogrutur, so roknaast Føroyarutan sum »innanríkis«, biður tú um vanligan innanríkis-avslátt, so eru Føroyar ikki »innanríkis«!). Heldur tú til í Føroyum, har av asosialum grundum eingin arbeiðsloysisstuðul er, fært tú ikki danskan stuðul, hóast tú noyðist at spýta í kassan hjá donskum yrkisfelagi, sum brúkar peningin m.a. til at gjalda henda stuðul við.

Tá eg spurdi meg fyri um hetta, varð mær svarað: »Man má væra til ráðghef for arbejdsmarkedet«. Eg segði meg vera »til rådighed« og at tað

var eins skjótt fyri meg at koma til Keypmannahavnar frá Føroyum sum frá Bornholm ella Vendsyssel, um mær beyðst arbeiði, men: tá vóru Føroyar ikki longur »en del af riget«. Nær eru tær roknaðar sum tað? Bert tá tað loysir seg peningaliga?

Nú hava føroyskir akademikarar eftir Dagblaðnum at døma stovnað egði yrkisfelag. Eru limirnir enn noyðdir at vera í danska felagnum — og spýta pening harð uttan at hava limarættindi? Og ætlar hetta føroyska felag m.a. at geva føroyingum við hægri útbúgving, sum ikki fáa arbeiði, arbeiðsloysisstuðul úr kassa, sum teir »hepnu« limirnir við arbeiði, gjalda? Hvar er annars »javnaðurin«, og »brøðralagið«? Hvi noyðist hópurin av føroyingum við hægri útbúgving, — ein iløga í arbeiðsmegi, sum er figgjað aðrastaðni frá enn úr Føroyum, — at bliva verandi uttanlendis, tí onki arbeiði er at fáa í Føroyum innan teirra arbeiðsøki?

Javnrættur má vera fyri Loka eins væl og fyri Tór.

máli

Læraralønir!

Harra Lgmaður!

Eg loyvi mær, sum trúfastur tænarí skúlaværksins at koma við einum uppskoti, sum eg ikki rokni við, at tygum hava hugsað um, tí annars høvdu tygum longu sett tað í verk. Vit eru jú øll líka nógvr verd fyri samfelagið, samsvarandi stevnuská Javnaðarflokksins.

Uppskot mitt er:

Koyr allar læraralønir, tær hjá studentaskúla- og HF-lærarum, handils-skúla-, sjómansskúla- og øðrum yrkis-skúla-lærarum og fyri ikki at tala um læraraskúla-lærarum saman við lønunum hjá fólka-skúla-lærarum, special-skúla-lærarum, barnagarðslærarum, rist væl, so javni kemur í, tel allar teir lærarar, sum arbeiða í Føroyum og býtt út, líka nógvr til øll. Tí so høvdu allir lærarar fingið eina løn, sum tað bar til at liva av. Um tygum nú svara, at tað ber ikki til, so greið

okkum frá hvi!

Hvi tosa tit um, at samfelagið ikki hevur ráð? Mær vitandi er hetta bert galdandi fyri tvey, sum arbeiða hjá tí almenna og fyri arbeiðsfólk. Samfelagið hevur í hvussu so er ráð, tá talan er um at gjalda til tvey, sum arbeiða á tí privata arbeiðsmarknaðinum.

Hvi søkja so nógvr fólk úr almennum stovrum yvir í privat stovr? Sjálvandi er tað tí, tað privata vinnulivið gevur hægri lønir.

Ella hvussu við yvirmonnum á farmaskipafloetanum? Har meinar semingsmaðurin í hvussu so er, at reiðararnir hava ráð at gjalda 15% hægri í løn.

Lat vera við at biðja okkum vera solidarisk. Neyvan hevur nøkur stætt í Føroyum verið meira solidarisk enn júst lærarastættin.

Lat vera við at siga, at tað eru ólíka arbeiðsbyrð-

ar, tí ikki er tað minni álvarssamt at uppala og læra smábørn enn at levera vitan til vaksna fólk.

Lærutiðin er nøkulunda tann sama. Hon varierar kanska við einum ella tveimum árum. Upptøkukrøvini eru eisini nøkulunda tann sama.

Hvat er tað so, sum ger, at ein vikurur í fólka-skúlanum ikki kemur uppá minstuløn skipisfiskimanna, sum má sigast at vera eitt minsta-mark fyri at kunna klára seg og síni í okkara samfelagi?

Er tað so bert ein gomul leivd frá teirri tíðini, tá tað var meiri vert at vera akademikari og minni vert at »fjasast við børn«?

Taka tygum lögmaður undir við hesum orðinum úr einum sang, yrktur til eina lærarafelagsveitslu av høvundanum Heðin Brú? Hann visti av sonnum hvussu trong stóðan hjá lærarum í Føroyum var tá, og hon er ikki nógvr øðrvísi nú.

»Nei, álít skalt tú fáa og hartil mikið rós.
Men fá tær bát í neystið og eina kúgv í fjós,
far út og henta lesull, far út og torvið sker,
so heldur tú tær pottin, sum gamal siður er.«

Um tað er so, so haldi eg, at tað er uppá tíðina, at tygum Lögmaður koma við nøkrum nýggjum tankum.

Eitt er greitt, og tað er, at ein góður skúli og ein skúli, sum fólk hava virðing fyri, er grundstøði undir einum framkomnum samfelagi.

Men hvussu skal fólk

hava virðing fyri okkum, tá okkara arbeiðsgevarar hava so litla virðing fyri okkum. Hetta ber tann olmussa, tygum hava bjóðað okkum í lønarbata prógv um.

Á Glyvrum, 16.1.1986
Elsa Birgitta Egholm

Fylg við,
hvát hendir

tíðindablaðið
sosialurin

Íslendinga-
felagið
í Føroyum

tlf. 16134 - 15671

KJARTAN
DALSGAARD
TRYGGINGAR
UMBODS
STOVA
HOYDALSGÆVUR
TLF 1 5222
HEIMA TLF 1 2940

BRÚKTUR BILUR ER EITT ÁLITISMÁL

VIT HAVA GÓÐAR
BRÚKTAR BILAR
Á GOYMSLU

SÁMULIGIR PRÍSIR — LAGALIG FIGGING

NISSAN **AUTO Service**